

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars kl. 4 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, angående väckt motion om vidtagande av åtgärder för genomförande av ett världsspråk m. m.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 117, har herr *Lindhagen* hemställt,

Motionen.

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte:

1:o) taga initiativ till en internationell överläggning om genomförandet genom mellanfolklig överenskommelse av ett världsspråk, avsett att inläras i alla världens skolor, ävensom framföra denna sak till övervägande särskilt vid underhandlingarna om det blivande fredsslutet,

2:o) vid eventuell prövning av utrymme och företrädesrätt vid den svenska språkundervisningen i skolorna mellan olika främmande levande språk medtaga i övervägandet icke blott tyska, franska och engelska utan även det för oss i framtiden så viktiga och närliggande ryska språket, ävensom ägna någon begynnande uppmärksamhet även åt det kinesiska språkets framtidsbetydelse för vårt land.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har från professorn vid universitetet i Uppsala A. Noreen begärt yttrande över motionen och är det från honom inkomna yttrandet såsom bilaga fogat vid utskottets utlåtande.

Att införandet av ett lättlärt, internationellt hjälpspråk skulle vara till stor fördel för de mellanfolkliga förbindelserna och således även bidra till ett närmande nationerna emellan torde vara otvivelaktigt.

Utskottet.

För ett initiativ av den art motionären ifrågasatt, synes dock tiden knappast vara mogen. Dels synes det mindre lämpligt, att så länge olika konstgjorda språk skarpt konkurrera med varandra inom de intresserades egna kretsar söka realisera idén om ett sådant språks införande, och dels torde sympatierna för själva idén om ett världsspråk bland de ledande makternas regeringar för närvarande icke vara så stora, att ett

initiativtagande från svenska regeringens sida kan förväntas medföra avsedd verkan. Enligt utskottets mening är således förevarande intressanta och viktiga fråga icke för närvarande mogen för internationellt avgörande. Vid de nu pågående överläggningarna om det blivande fredsslutet och därmed i samband stående frågor synes icke heller lämpligt att genom officiellt svenskt initiativ framföra frågan om införandet av ett världsspråk, då vid desamma givetvis långt aktuellare frågor taga tid och intresse i anspråk.

Ehuru varmt behjärtande syftemålet anser sig utskottet således böra avstyrka biträdande av motionärens under punkt 1 gjorda yrkande.

Beträffande därefter vad motionären under punkt 2 hemställt vill utskottet till en början erinra, att undervisning i ryska språket enligt Kungl. Maj:ts medgivande redan nu meddelas vid vissa läroanstalter, bland andra statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm. Vidare vill utskottet erinra, att frågan om ryskans upptagande såsom undervisningsämne vid de allmänna läroverken jämte andra frågor, som röra gymnasiets omorganisation, är föremål för utredning inom läroverksöverstyrelsen och således i sinom tid torde komma att underställas statsmakternas omprövning. Det lär vid sådant förhållande icke vara erforderligt, att riksdagen, för förverkligande av motionärens önskemål i nu berörda del, avlåter skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

Vad slutligen angår det jämväl under punkt 2 gjorda yrkandet, att Kungl. Maj:t måtte ägna någon begynnande uppmärksamhet även åt det kinesiska språkets framtidsbetydelse för vårt land, får utskottet, som antager, att motionären icke velat ifrågasätta upptagandet av kinesiska såsom läroämne på skolornas timplaner, hänvisa till att för kinesiska språket redan nu finnes en professur vid Göteborgs högskola, varför icke heller för förverkligandet av motionärens sist nämnda önskemål ytterligare åtgärder för närvarande erfordras.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1919.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell, Bergman, Hulting, Malkolm Petterson, Schyller, Lillienau* och *Dalberg*.

Bilaga.

Det lider intet tvivel och erkännes också bland sakkunnige allt mera enhälligt, att ett världsspråk utgör ett trängande och med vart år allt oavvisligare behov och så till vida kan man obetingat ge motionären rätt i vad han anfört. Mera skiftande äro meningarna rörande frågan, huruvida ett dylikt språk bör nyskapas eller komma till stånd genom mellanfolkligt användande av ett redan befintligt språk, t. ex. engelskan. Men hur stora sympatier man än kan hava för en lösning i sistnämnda riktning, måste man dock inse, att den åtminstone för närvarande är omöjlig, framför allt på grund av den nationella ömtålighet som ej skulle kunna finna sig i det ofantliga gynnande av en viss nation, som upphöjandet av dennas språk till världsspråk onekligen innebure. Man måste därför ge motionären rätt även däri, att »avgörande skäl tala för ett konstgjort, enkelt och logiskt världsspråk». Än vidare synes man inom sakkunniga kretsar vara alltmer villig att ge motionären rätt däri, att ett dylikt språk bör vara bildat enligt de principer som ligga till grund för de konstgjorda språken Esperanto och dess förbättrade avläggare Ido. Dessa principer utgöra nämligen ett slags kompromiss mellan de båda ovan nämnda lösningarna, rent nyskapande och upptagande av ett redan gängse språk, i det att nämligen ordförrådet i det konstgjorda språket utgöres så vitt möjligt av sådant ordmaterial som redan vunnit en mera allmän utbredning inom kulturspråken, i en eller annan, ofta föga skiftande form tillhörande dem alla.

Emellertid måste man ha klart för sig, att ett dylikt språk endast kan bli ett hjälpspråk, användbart i fråga om dels allt som rör vårt materiella liv, t. ex. på resor och i hotell, på affärsbyråer och i handelskorrespondens m. m., dels i större delen av den vetenskapliga och tekniska litteraturen, och man kan omöjligen dela motionärens ljusa tro på att det blir även lämpligt till skönlitterära ändamål, ja ett »tungomål, höjt över alla andra». De som grundligare satt sig in i denna fråga ha nämligen förlängesedan blivit fullt på det klara med att ett nyskapat språk utan den nyansrikedom och de idéassociationer, som endast en lång historia och rika traditioner kunna skapa, är ur stånd att tillgodose de krav som stilkonstnären — han må vara lyriker, humorist eller filosof — måste ställa på sitt språkliga verktyg.

Om man emellertid sålunda kan i det väsentliga gilla motionärens grundläggande åskådning i världsspråksfrågan, så måste man däremot ställa sig mycket betänksam gentemot de slutsatser till vilka han med utgångspunkt i denna åskådning kommer och de yrkanden han i sammanhang därmed framställer.

Han anser tydligen tiden vara mogen för att med första införa »världsspråket» i skolundervisningen. Men frågan blir då: vilket språk? Den pågående heta striden mellan Esperanto och Ido är ännu långt ifrån avslutad, om och varje språkman måste anse det senare vara sin rival överlägset. Och även Ido är visst icke så i allo tillfredsställande, att man utan vidare kan förorda dess obligatoriska inlärande. Och även om man tänker sig möjligheten av att det snart nog kunde så fullkomligas, att man ansåge dess införande önskligt, så skulle intet vara vunnet med dess antagande i ett visst land, om ej övriga kulturländer följde exemplet. Och det vågar man ingalunda hoppas skola bli fallet. Ty om och verkligt sakkunniga personer numera, såsom ovan framhållits, rätt allmänt dela motionärens och min gemensamma mening om ett världsspråks nödvändighet och även framtida möjlighet, så har denna uppfattning helt visst icke så allmänt slagit igenom, att icke ännu i vida kretsar världsspråket betraktas som en fantastisk utopi. Intresset, ja, entusiasmen — ty utan sådan går det icke — för denna idés förverkligande måste ha trängt mycket djupare och spritt sig i mycket vidsträcktare kretsar, innan man kan våga påbjuda ett än så lyckat världsspråksförslag till officiell användning. Annars riskerar man ett fiasko, som för lång tid kan omöjliggöra varje framgångsrikt arbete på denna kulturuppgift, som dock en gång *måste* förverkligas, eftersom den är en av mänsklighetens allra viktigaste, om ej rent av den viktigaste.

Motionären anser, att införandet av världsspråket i skolan skulle minska dennas »överbelastning med ämnen». Detta är tvivelsutan ett stort misstag, åtminstone så vitt fråga är om nu överskådliga tider. Det dröjer säkerligen några människoåldrar, innan det ännu icke definitivt uppfunna och än mindre allmänt godkända världsspråket hunnit så utbredas, rotfästas och upparbetas, att våra högre skolor skulle våga utmönstra de språk, som tillsviare tjänstgöra som en sorts ersättning för det åtrådda världsspråket, nämligen engelskan, franskan och tyskan, för att nu icke tala om ryskan, som motionären, i märklig motsats till sin strävan att minska skolornas överbelastning med språkämnerna, önskar få införd i deras timplan.

Vad nu slutligen beträffar motionärens hemställan om att Kungl. Maj:t måtte »taga initiativ till internationell överläggning om genomförandet genom mellanfolklig överenskommelse av ett världsspråk», så vore — fränsett den reservation som torde böra göras rörande tillägget »avsett att inläras i alla världens skolor» — därom icke annat än gott att säga, om blott man visste, *dels* att det lilla Sveriges initiativ ej bleve ringaktat på grund av brist på bundsförvanter med samma vädjande, *dels* till vem eller vilka detta upprop skulle lämpligen riktas. Ty att, såsom motionären vill, ålägga Kungl. Maj:t att »framföra denna sak till övervägande särskilt vid underhandlingarna om det blivande fredsslutet» torde vara väl mycket begärt, då man ej vet, om Sverige får ha ett ord med vid dessa underhandlingar.

Det synes mig därför, att vad som först och främst borde för sakens främjande åtgöras vore att söka åstadkomma ett gemensamt uttalande till förmån för världsspråkstanken av ett flertal statsmakter och att, om och sedan man lyckats åvägabringa ett sådant, söka förvärva sig en säker kanal till de makt-havande vid fredsslutet eller inom det nationernas förbund som man ju hoppas

då skall hava kommit till stånd. Man kan härvid närmast tänka på Frankrike, där sympatierna för ett världsspråks bildande redan länge visat sig vara särskilt livliga och nu senast i dessa dagar hava fått ett lyckligt uttryck i den framstående språkforskaren Meillets arbete 'Les langues de l'Europe nouvelle'. Kunde man få någon eller några av Frankrikes ledande personligheter till att frambära ett upprop av ovan antydd art, så hade det de bästa utsikter att bliva behjärtat eller åtminstone uppmärksammat.

Motionärens andra hemställan, om eventuellt beredande av utrymme åt ryska språket vid våra skolor, synes olämplig, dels på grund av redan rådande trängsel bland skolämnena, dels ock emedan det tillsvidare torde vara tillräckligt sörjt för det utan tvivel för oss viktiga utbredandet av kännedomen om ryskan genom den undervisning däri som bjudes vid våra universiteter och vissa specialskolor, hälst om denna undervisning, såsom önskligt vore, till såväl omfång som intensitet än ytterligare förstärktes.

Vad äntligen angår motionärens maning till K. Maj:t att ägna någon uppmärksamhet även åt kinesiskans betydelse för vårt land, så synes den skäligen överflödigt, då vi nyligen fått en professur i ämnet vid Göteborgs högskola, och K. Maj:t ej lär underlåta att, i den mån kompetenta lärarekrafter kunna med tiden uppstå, förse även statsuniversiteterna — ty det måtte väl vara dem och icke våra skolor som motionären vill tillgodose — med lärare i detta ämne, som för övrigt icke är dem ens nu alldeles främmande, eftersom vid Uppsala universitet undervisning i kinesiska av en särskilt avlönad docent meddelats under åren 1915—1918.

Uppsala den 18 februari 1919.

Adolf Noreen.